

עניינים תוכן

2	מבוא .....
3	פרק ראשון: עוג כדמות מקראית .....
10	פרק שני: המלך עוג במדרש ובאגדה .....
17	ענקים בתיאורי המקרא והמדרש .....
18	עוג במקורות חוץ מקראיים .....
19	פרק שלישי: דיון .....
21	סיכום .....
22	ביבליוגרפיה .....

מבוא

עוג מלך הבשן הוא דמות מקראית, אשר מוזכרת במקרא בתקופת הנדודים של בני ישראל במדבר¹. הוא נלחם נגד בני ישראל ונוצח על ידם כך שלא נותר לו שריד. הסיפור של עוג לא מסתיים בכך והוא מתואר במקורות שונים ומגוונים אשר עוסקים בו באופן אגדתי. התיאורים שלו אם כן מחולקים לשלושה, תיאור המקרא, תיאור המדרש ותיאורי האגדה ותיאורים מאוחרים יותר. בין התיאורים הללו קיימים הבדלים אשר מציגים את האופי של עוג ואת המאפיינים שלו בצורה אחרת ושונה לחלוטין.

עבודה זו תבקש לבחון את דמותו המקראית והספרותית של עוג ותנסה לתאר את המאפיינים כמו גם את ההבדלים בין התיאורים השונים של דמותו של עוג. נושא זה חשוב למחקר מאחר ודמותו של עוג, למרות שהיא מוזכרת באופן לקוני במקרא עצמו, היא דמות שתוארה מספר פעמים במסורת היהודית ואשר היא מהווה חלק מן הנדבך הספרותי של העם היהודי. הסיבה לכך שאני בחרתי בנושא זה היא כדי להבין האם היו מקורות נוספים אשר תיארו את עוג ולא מצאו את מקומם למקרא, כך שהם עברו בצורת בעל פה למסורות האחרות. העבודה היא למעשה תיאור משווה בין הסיפורים השונים, שנועד לעמוד על הדומה ועל השונה בין התיאורים השונים של עוג במלך הבשן בספרות היהודית. כך נוכל לבחון את התגלגלות הסיפור במסורת היהודית, במשך השנים.

שאלת מחקר

מהם המאפיינים השונים של עוג מלך הבשן בתיאורי הספרות השונים בספרות היהודית?

מתודולוגיה

על מנת לענות על שאלת המחקר ראשית אתאר את עוג בתור דמות מקראית. ניתוח זה ייעשה לנוכח הכתוב במקרא ולפי חוקרים שונים אשר עסקו בדמותו באופן זה. לאחר מכן אסקור את דמותו של עוג כפי שהיא באה לידי ביטוי במדרשים ובאגדה. אתאר את תיאורים של רש"י הרמב"ם ותיאורים נוספים אשר תוארו במהלך השנים באגדה ובמדרשים היהודים. שיטת העבודה שלי תהיה ניתוח עיוני שיטתי של מקורות מקראיים ותלמודיים כמו גם דעות החוקרים אשר עסקו בתיאורים השונים של עוג בספרות היהודית. הפרק הראשון של העבודה יעסוק ברקע של עוג, על ידי בחינת התיאורים המקראיים הראשונים שלו. הפרק השני של העבודה יבחן את התיאור של עוג בתיאורים מאוחרים יותר, מן המדרש והאגדה. לבסוף אערוך חלק דיון אשר ישווה בין התיאורים ויבקש לעמוד על התמורות בתיאור של עוג במקורות יהודיים.

¹ חיים רבין, עוג, ארץ ישראל, ח'. תשכ"ז, עמ' 251

פרק ראשון: עוג כדמות מקראית

עוג הוא דמות מקראית, אשר מתוארת בתור אחד האויבים של בני ישראל בתקופה שהם ביקשו להגיע ולכבוש את ארץ ישראל ממזרח. הוא פוגש את בני ישראל עוד בתקופת הנדודים במדבר, כאשר הם היו עם של נוודים פליטים והוא היה בעל ממלכה אשר נמצאה באזור הבשן, הכוונה היא לאזור הגולן של היום. הוא נלחם עם בני ישראל בעיר או אזור אשר נקרא אדרעי והוא הפסיד להם באותה המלחמה. האזכור של עוג בתנ"ך הוא אזכור אשר מופיע לראשונה בספר במדבר: "וַיִּפְגְּנוּ וַיַּעֲלוּ דָרָךְ הַבָּשָׁן, וַיֵּצֵא עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן לִקְרָאתָם הוּא וְכָל עַמּוֹ לְמִלְחָמָה אֲדָרְעִי. וַיִּכּוּ אֹתוֹ וְאֶת בְּנָיו וְאֶת כָּל עַמּוֹ עַד בְּלִתֵּי הַשָּׁאִיר לוֹ שָׂרִיד, וַיִּיָּרְשׁוּ אֶת אֶרְצוֹ"¹.

תיאור זה מראה כי עוג היה מלך מקומי אשר שלט על אחת הממלכות הכנעניות ברמת הגולן ואולי גם במורדות הגולן מן הצד המזרחי (אזור ירדן סוריה של היום)³. הוא הבין כי שבטים חדשים לא מקומיים, שבטי בני ישראל, הגיעו לאזור והם מתכוונים להילחם בו כדי לכבוש ולהתנחל בשטח. משום כך הוא החליט לצאת נגדם למלחמה בה הוא הפסיד. זמן לא רב לפני תחילת הכיבוש הישראלי של ארץ ישראל, התיישבו שבטי גד, ראובן וחצי משבט המנשה באזור הגדה המזרחית של היום. אזור זה היה שייך ונכבש מידם של ממלכות אזוריות אשר שלטו באזור מתקופות קדומות יותר⁴. עוד לפני כיבושי יהושע, משה נותן לשבטים הללו ממלכות שונות של מלכים מקומיים, שככל הנראה שלטו על ערי מדינה באזור:

"וַיִּתֵּן לָהֶם מֹשֶׁה לְבָנֵי גָד וְלְבָנֵי רְאוּבֵן וְלַחֲצִי שֵׁבֶט מְנַשֶּׁה בֶן יוֹסֵף אֶת מְמַלְכֹת סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי וְאֶת מְמַלְכֹת עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן הָאֲרָץ לְעֵרִיָּה בְּגִבְלַת עֵרִי הָאֲרָץ סָבִיב"⁵.

אמורי הוא שם כללי של עם אשר היו לו ממלכות שונות ברחבי המזרח התיכון ומסופוטמיה. אנו יודעים כי ערים שונות במזרח הקודם היו מאוכלסות על ידי שבטי האמורים אשר הצליחו להגיע לפריסה רחבה מאוד של יישובים אשר הוגדרו בתור אמורים. שבטים אלו לא היו מאורגנים בתוך מסגרת כלל אמורית אלא היו מעין מוצא אתני שבו כל שבט או כל קבוצה השולטת על עיר מסוימת, פועלת באופן עצמאי באופן כללי.

² ספר במדבר, פרק כ"א, פסוקים ל"ג- ל"ה.

³ חיים רבין, עוג, ארץ ישראל, ח'. תשכ"ז, עמ' 251.

⁴ Kosman, Admiel: The Story of a Giant Story - The Winding Way of Og King of Bashan in the Jewish Aggadic Tradition", in: HUCA 73, (2002) pp. 157-190

⁵ ספר במדבר פרק לב « פסוק לג.